

Zaniklá středověká vesnice Mstěnice s tvrzí, panským dvorem a vodním mlýnem

Hrotovice, okr. Třebíč, kraj Vysočina

2. polovina 13. století – 2. polovina 15. století

 1 (3,5) km

Navigační bod: N 49°4'43.66", E 16°4'16.92"
(zaniklá ves); N 49°4'36.32", E 16°4'11.66"
(vstup od jihu).

↑ *Tvrz – skalnatá plošina s relikty hradební zdi a centrální obytné věže, na levé straně vstupní část tvrze. Foto A. Knechtová 2013*

Přístup: Od autobusového nádraží v Hrotovicích asi 4,5 km po zelené turistické značce nebo od Bořikovského dvora v Přešovicích k rozcestí a dál na sever po cyklotrase 401. Doporučené parkování je u rozcestí v Přešovicích nebo u hřbitova v Hrotovicích.

Význam: Významný doklad sídlištního komplexu, systematicky zkoumaného pro poznání opevněného sídla, hmotné kultury nižší šlechty a vývoje domu ve venkovském prostředí. Presentované pozůstatky tvrze, dvora, usedlostí a hospodářských objektů jsou v krajině dobře viditelné.

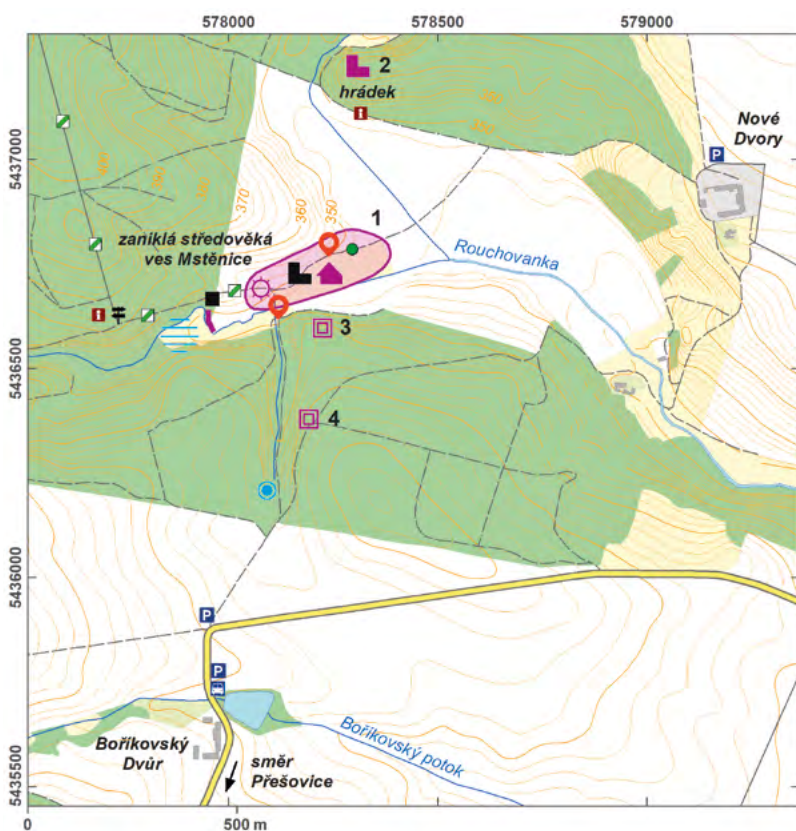
Historie: Na základě vyhodnocení archeologických nálezů byl tento prostor osídlen již v neolitu, stopově je doložena čas-

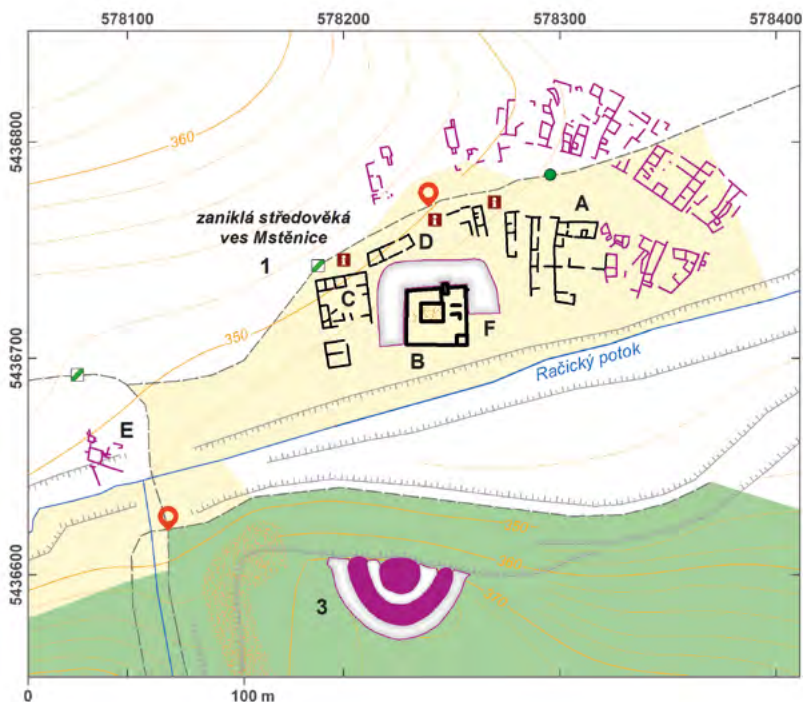
ně slovanská a středohradištní keramika, větší rozsah osídlení pochází z doby mezi 10. a začátkem 13. století. Od druhé poloviny 13. století zde postupně navázala na starší tradici osídlení středověká ves (1) s tvrzí, vodním mlýnem a předsunutým opevněním. Poprvé roku 1353 se uvádí v písemných pramenech jméno Mikuláše ze Mstěnic. Tvrz se připomíná roku 1392 po smrti Mikulášova syna Milyoty a při prodeji zboží. Mstěnice patrně zanikly za uherských válek v druhé polovině 15. století. Pozůstatky tvrze i vsi zůstaly po zániku zachovány, protože prostor nebyl později osídlen a výrazně se ho nedotkly ani intenzivnější zemědělské či lesní práce. Na lokalitě probíhal od roku 1960 systematický archeologický výzkum pod vedením

V. Nekudy z Moravského zemského muzea v Brně. Během téměř půl století byla prozkoumána podstatná část tvrze, panský dvůr a vesnice, kterou tvořilo 17 usedlostí. Jako poslední byl mezi lety 1998 a 2005 R. Nekudou zkoumán vodní mlýn na západním konci vesnice. Starším sídlem před tvrzí je hrádek (2), dochovaný na ostrožně v meandru potoka Roučovanka (dříve Mocla) přibližně 500 m severo-severovýchodně od vesnice, který vznikl snad již okolo poloviny 13. století. V jižní části lokality na hraně zvýšené terasy pravobřeží Račického (dříve Mlýnského) potoka jsou dvě dočasné fortifikace (3, 4), k jejichž zřízení patrně vedly husitské války.

Popis: Ves se rozkládala v údolí mezi potokem Roučovanka a Račickým potokem, soutok dále nese název Roučovanka. Půdorys vesnice tvoří 17 usedlostí, situovaných ve dvou obloukovitých řadách kolem čokkovité návsi (A). V jižní části lokality se nachází pozůstatky tvrze (B). Ke tvrzi na severozápadě přiléhal velký panský dvůr (C).

Východně od severního traktu dvora byly nalezeny základy sušárny obilí a stodoly (D) a západně pozůstatky vodního mlýna (E). Zásobu vody obstarával rybník na potoce, vzdálený cca 100 m západním směrem. Výzkum potvrdil, že základní formu obydlí ve vesnici představoval *trojdílný dům komorového typu. Jeho prostor pravouhlého půdorysu byl uspořádán tak, aby síň byla uprostřed, jizba na jedné a *komora na druhé straně. Prostředním prostorem byla *síň, ze které se vcházelo do *světnice na jedné straně a do komory na straně opačné. Jizby většinou čtvercového půdorysu byly opatřeny pecí. Do síně se vstupovalo ze dvora. Domy byly, až na jeden případ, orientovány štítem do návsi. Kromě obytných domů tvořily jednotlivé usedlosti i další stavby, *špýčary, chlévy a různé kolny, které byly většinou pokračováním půdorysu domu, někdy stály i samostatně. Součástí domů byly také sklepy, přičemž u některých z nich zasahovaly i mimo jejich půdorys. Vstupovalo se do nich pak úzkou chodbou z komory nebo ze síně. Ve vsi se

↑ Letecký snímek zaniklé vsi s prezentovanými základy domů a relikty tvrze, v horní části výzkum vodního mlýna.
Foto M. Bálek 2000

vyskytovaly i dvojdlílné domy, kterým chyběla komorová část, což svědčí o sociálních rozdílech mezi obyvateli. Byly objeveny i domy jednoprostorové, které netvořily samostatnou jednotku, ale patřily k jednotlivým usedlostem snad jako výměnek. Stěny staveb byly buď zděné z kamene na hlinu, nebo byly roubené. Obytné části

domů byly postavené převážně ze dřeva na kamenném základě, špýchary se budovaly z kamene. Nedaleký hrádek nahradila ve 2. polovině 13. století zděná tvrz, která byla situována mezi vesí a Račickým potokem, který dodával vodu do jejích příkopů. Čtvercový areál tvrze o straně 28 m sestával z centrální obytné hranolové věže, postavené na

skalnaté plošince, kolem které obíhá hradbní zeď o síle 1,5 až 2 m. V jihovýchodním nároží ohrazeného prostoru stála další menší věž. Hradbu obklopoval 10 m široký a 2,5 m hluboký vodní příkop (F). Do tvrze se přes něj vstupovalo padacím mostem k bráně v severním úseku hradby. Archeologický výzkum odkryl také pozůstatky vodního mlýna, stojícího na Račickém potoce, který je datován do 14. století. Budovy mlýna tvořily čtverec o velikosti 20 x 20 m. Na východní straně byl patrně dvoudílný dům. Na západní straně se nacházela patrová mlýnice o 2 místnostech a také patrový špýchar spojený s mlýnicí ohradní zdí. Výzkumem byla získána kolekce fragmentů mlýnských kamenů, kruhových brusů a moždří. Mlýn zanikl společně se vsí a tvrzí. Zaniklá

středověká ves Mstěnice je součástí naučné stezky *Hrotovicko*. U prezentovaných objektů byly instalovány informační panely. Vodní mlýn prezentován není, jeho prostor je soukromým vlastníkem zemědělsky využíván. [ak]

Literatura: Nekuda – Unger 1981; Nekuda V. 1985, 1999, 2000; Nekuda R. – Nekuda V. 1997; Nekuda R. 2006, 2007; Galusová 2015.

Okolí:

- (1) Hrotovice (TR), hrádek Mstěnice: N 49°4'57.32", E 16°4'22.18" (500 m).
- (2) Dukovany (TR), zřícenina hradu Rabštejn: N 49°5'48.67", E 16°9'13.67" (6,2 km).
- (3) Dalešice (TR), tvrziště a ZSV Čalovice: N 49°8'17.46", E 16°5'58.53" (6,7 km).

↑ Model zaniklé vsi Mstěnice. Foto S. Doležalová

↑ Dočasné opevnění (3) nad zaniklou vesnicí. Foto A. Knechtová 2015